

SİYASET KİTAPLARI SERİSİ I

Türkiye-Rusya İLİŞKİLERİNDE ENERJİ

EDİTÖR
Halil Burak Sakal

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

Editör:
Halil Burak Sakal

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
— Akıl - Ahlak - Adalel - Adap —

Kapadokya Üniversitesi Yayınları-7
Siyaset Kitapları Serisi: 1
Sertifika No: 43348

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

Editör: Halil Burak Sakal

Şubat 2019

ISBN: 978-605-80721-0-7

Kitap Editörü: Halil Burak Sakal
Konferans deşifresi: Medine Derya Canpolat
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Nazile Arda Çakır

© Kapadokya Üniversitesi tarafından yayımlanan basılı, elektronik veya diğere formatlardaki bilimsel yayınlar, sempozyum bildirileri ve ders içeriklerine ait bütün haklar Kapadokya Üniversitesine aittir. Tanıtım amacıyla kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında, Kapadokya Üniversitesinin yazılı izni olmaksızın yayının tümünün elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Sakal, Halil Burak, (editör).

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

107 s, 135 x 210 mm.

ISBN: 978-605-80721-0-7

1. Türkiye, 2. Rusya, 3. Enerji, 4. Enerji Politikası, 5. Uluslararası İlişkiler

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

yayinevi@kapadokya.edu.tr

yayinevi.kapadokya.edu.tr

0(384) 353 5009

www.kapadokya.edu.tr

Editör:
Halil Burak Sakal

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
AÇILIŞ	9
BİRİNCİ OTURUM	10
Türkiye-Rusya İlişkilerine Genel Bir Bakış	11
<i>Hasan Ali Karasar</i>	
Ortadoğu Enerji Kaynaklarının Kullanımında Sorun Alanları	17
<i>Vladimir Pavloviç Fitin</i>	
Akkuyu Nükleer Santrali	30
<i>Hasan Kanbolat</i>	
İKİNCİ OTURUM	36
Ortadoğu'da Enerji Nakil Hatları Altyapısı	37
<i>Georgiy İvanoviç Sosnov</i>	
Türkiye-Rusya İlişkilerinde Nükleer Enerji	53
<i>Erel Tellal</i>	
Rusya'nın Enerji Politikasında Türkiye'nin Yeri	59
<i>İlyas Kemaloğlu</i>	
ÜÇÜNCÜ OTURUM	73
Türkiye-Rusya Enerji İş Birliği	74
<i>Aleksandr Antonoviç Kolesnikov</i>	
Türk-Rus Enerji İşbirliğinde Doğu Akdeniz	79
<i>Çınar Özen</i>	
Hazar Denizi'ndeki Gelişmelerin Türk-Rus Enerji	88
İlişkilerine Etkisi - <i>Orhan Gaffarlı</i>	
Türk Akımı ve Mavi Akım'ın Türkiye Ekonomisine	93
Etkileri - <i>Halil Burak Sakal</i>	
KAPANIŞ	108

Ortadoğu Enerji Kaynaklarının Kullanımında Sorun Alanları

Vladimir Pavloviç Fitin*

Уважаемый г-н Канболат, уважаемые коллеги!

Позвольте поблагодарить Вас за радушный прием и решение о продолжении нашего диалога в одном из красивейших мест прекрасной Турции – Каппадокии. Одновременно хотел бы передать Вам привет от директора нашего института, г-на Фрадкова и его пожелания успешной работы нашего Круглого стола.

А сейчас разрешите перейти к теме моего выступления, посвященной проблемным вопросам разработки ближневосточных энергоресурсов.

Ближний Восток является настоящей кладовой энергоресурсов. Достаточно сказать, что здесь находится порядка 50% мировых запасов нефти и примерно 45% газа.

Спрос в мире на это важнейшее сырье постоянно растет. Только в прошлом году мировое потребление нефти составило 4,9 млрд. т, а газа – около 4 трлн. куб. м.

Однако разведка и новых месторождений и их эксплуатация во многих случаях сталкиваются с серьезными проблемами, а подчас и с серьезной борьбой. Это подтверждает недавняя история. Так, например, за переворотом в Иране 1953г. (свержение Моссадыка) стояли США и Великобритания, стремившиеся сохранить контроль над его нефтью. Да и последнее вторжение США в Ирак в 2003 г. объясняется не якобы наличием у С. Хусейна ОМП, а все тем же намерением контроля его энергоресурсов. Позиция нынешнего советника президента США по нацбезопасности Д. Болтона видна из его слов о том, что Ближний

* Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları Merkezi Başkanı, Rusya Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (RISI).

Восток чрезвычайно важен с точки зрения нефти и газа и за этот регион Америка всегда воевала.

Потребности турецкой экономики в природном газе в 2017 г. 55 млрд. куб. м, а к 2025 г. могут достигнуть 75 млрд., из которых около 50% обеспечит Россия, 20% - Иран, 10% - Азербайджан, а оставшуюся часть могут поставить Туркменистан, Ирак и Израиль (начальные запасы месторождения «Левиафан» оцениваются в 620 млрд. куб. м, а «Тамар» - в 300 млрд. куб. м).

Проблемным для восточного средиземноморья является вопрос о разграничении эксклюзивных экономических зон (ЭЭЗ). Так, Республика Кипр, которая разрабатывает шельфовые месторождения «Афродита» и «Калипсо-1» с общими подтвержденными запасами в 400 млрд. м куб. подписала соответствующие соглашения с Египтом в 2003 г., с Ливаном в 2006 г. и с Израилем в 2010 г., но Турция, как известно, отказалась признать эти соглашения и дала свою версию спорных границ, проведя необходимые гидрогеологические исследования. Тем более, что Морская конвенция ООН от 1994 г. не определила порядок установления ЭЭЗ. При этом с учетом территориальной компактности ближневосточных государств установление какой-то из них двухсотмильной ЭЭЗ приводит к неизбежным спорам относительно захвата этой зоной части соседнего государства.

В целом же позиция Турции заключается в том, что Кипр не имеет права в одностороннем порядке разрабатывать ресурсы нефти и газа на шельфе, а все доходы от их освоения должны быть разделены с Северным Кипром. В этой связи были остановлено разведывательное бурение на блоке 11, выполнявшееся компаниями Тоталь и Эни, утверждавшими, что этот участок имеет сходное геологическое строение с крупным египетским месторождением Зохран (ЭНИ – 60%, Роснефть – 15% + ВР и египетские фирмы) с начальными запасами в 850 млрд м куб. (в н/вр. снижены до 450) При этом министр иностранных дел Турции Чавушоглу заявил, что блок 11 принадлежит Египту.

Неурегулированность палестино-израильского конфликта также не дает возможности вести работы на шельфе сектора Газа, хотя компания Бритиш Газ еще в 1999 г. оценила имеющиеся там запасы в 1,4 млрд. куб. футов. В этой связи при фиксации границ палестинского государства может потребовать изменений и границы согласованных ЭЭЗ между Кипром, Египтом и Израилем.

Серьезные конфликты вызывает ситуация с освоением ливанского шельфа на границе с Израилем. Так, три из пяти намеченных к разработке участков (в первую очередь, блоки 8 и 9, общие запасы которых оцениваются в 800 млрд. м куб.) расположены вдоль спорной морской ливано-израильской границы, да и с Сирией демаркация морского пространства не завершена. В настоящее время Ливаном оспаривается порядка 850 кв. км израильского шельфа, а правительство Ливана неоднократно обвиняло Израиль в «краже ливанского газа».

Ливан заявляет, что часть территории «Левиафана» площадью 330 квадратных миль принадлежит ему. К обмену резкими заявлениями подключилась «Хизбалла», угрожая нанести ракетный удар по израильским газовым платформам в спорных водах. Из-за обострения ситуации Израиль приобрел в ФРГ четыре корвета "Саар-6". Кроме того Минобороны страны заключило контракты с местными фирмами на оснащение ВМС специальными комплексами, обеспечивающими защиту месторождений. Сделка на сумму 420 млн долл. предусматривает поставку комплексов противоракетной обороны, средств ведения электронной войны, навигационных систем, центров управления и связи.

Для того, чтобы чувствовать себя уверенней в спорах с Израилем Ливан даже обусловил участие в тендерах на граничащие с Израилем блоки только консорциумами в составе нескольких авторитетных компаний. Например, на участие в тендере на разработку блока 9 подал заявку консорциум в составе Тоталь, Эни и Новатека, будучи уверенным, что не более 8% акватории блока могут быть

оспорены израильтянами. Но в марте 2017 г. Израиль обратился в ООН с протестом против проведения тендера на территории, частично, как он утверждал, перекрывающей его экономическую зону.

Большие сложности существуют и в вопросах доставки энергоресурсов. Так, с 2011 г. прерваны поставки газа по газопроводу Ариш-Ашкелон в Израиль (задолженность АРЕ в размере 2 млрд. долл. подтверждена Женевской торговой палатой в 2017 г.), а также по арабскому газопроводу из Египта в Иорданию и Сирию (по проекту Ариш-Акаба-Амман-Дамаск-Хомс- Банияс (Триполи)).

Серьезные проблемы продолжают оставаться в странах, по которым прокатились волны «Арабской весны», иностранного вмешательства и гражданского противостояния. Так, в Ираке до настоящего времени не урегулирован вопрос прав на добычу и экспорт нефти с богатых месторождений Иракского Курдистана и распределения соответствующих доходов (объем экспорта иракской нефти достиг в июле 3,5 млн. барр./день). Долгое время после захвата в декабре 2017 г иракскими формированиями киркукских месторождений не решался вопрос работы трубопровода, поставляющего нефть в турецкий Джейхан. Кроме того, в период войны с ИГИЛ значительно пострадала нефтегазовая инфраструктура страны.

В Ливии, до свержения М. Каддафи в 2011 г., бывшей одной из наиболее богатых арабских стран, стабильно добывающей 1,6 млн. барр. нефти в день, месторождения, терминалы и экспорт переходят из рук в руки постоянно враждующих между собой многочисленных группировок. Это привело к резко снизившимся объемам добычи и лишь в последнее время приблизившимся к 1,0 млн. барр. Картина усугубляется политической неопределенностью, наличием двух «Национальных нефтяных компаний» на западе и востоке, а также продолжающейся борьбой племен (особенно в Феццане) за долю в нефтяном бизнесе на их территориях. Только в июне с.г. из-за атак боевиков Джадрана на несколько дней приостанавливалась работа терминалов

«нефтяного полумесяца» в заливе Сирт, что привело к серьезным финансовым потерям.

В Сирии нефтяная инфраструктура серьезно пострадала в ходе гражданской войны и борьбы с ИГИЛ. До войны добыча нефти была на уровне 670 тыс. барр./д и газа – 5,3 млрд. м куб. , а сейчас – 18 тыс. б/д. Кроме того, в настоящее время наиболее крупные месторождения северо-востока находятся под контролем курдских отрядов народной самообороны, поддерживаемых США, которые хотят не допустить транспортировку нефти через сирийскую территорию, а перенаправить ее в Ирак для экспорта через иракские или турецкие терминалы.

Что касается Ирана, то, как известно, его нефтяная и газовая промышленность находится под жесточайшим американским давлением. В 1-ом полугодии добыча нефти равнялась 3,8 млн. барр./д, а экспорт – 2,7 млн., то к 4 ноября США хотят добиться полного блокирования иранского нефтяного экспорта.

Таким образом, разработка богатейших энергоресурсов Ближнего Востока сопряжена с необходимостью решения многих серьезных проблем. Как представляется, с учетом большого авторитета и влияния, которым обладают в регионе Россия и Турция, решению многих сложных вопросов могло бы способствовать выдвижение нашими странами совместных инициатив после тщательного анализа имеющихся противоречий и консультаций с заинтересованными странами. Тем более, что успешные примеры нашего сотрудничества в политической и военной сферах уже очевидны, имея в виду, прежде всего, Сирию. Думаю, что и в области экономики мы также могли бы способствовать урегулированию многих конфликтов, действуя совместно с учетом интересов каждой из сторон.

Благодарю за внимание.

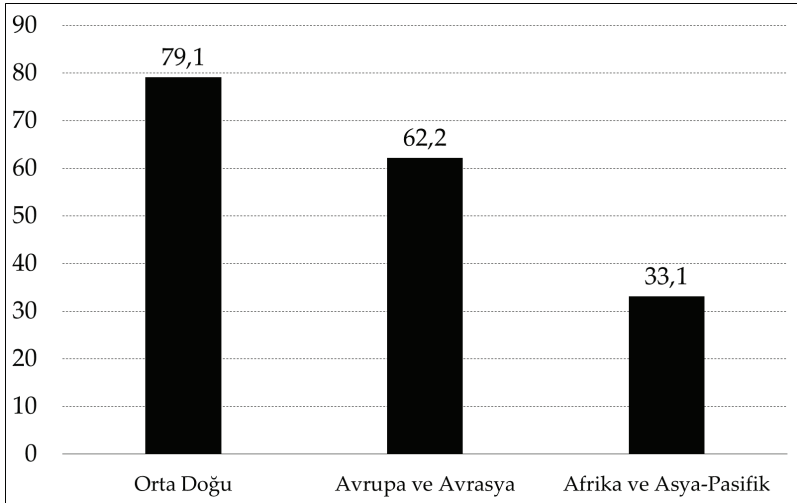
Sayın Rektör, Sayın Kanbolat, Sayın meslektaşlarım, Müsaadenizle samimi misafirperverliğiniz, sıcak karşılamanız ve ülkelerimiz/kurumlarımız arası diyalogu güzel Türkiye'nin en güzel yerlerinden birinde, Kapadokya'da gerçekleştirme kararınızdan dolayı sizlere teşekkür etmek istiyorum. Aynı zamanda sizlere, Enstitümüzün yöneticisi Sayın Fradkov'un selamlarını ve çalıştayımıza yönelik başarı dileklerini iletmek istiyorum. Yeri gelmişken, Ankara Politikalar Merkezi Başkanı Sayın Kanbolat'a da teşekkürlerimi sunuyorum.

Şimdi, müsaade ederseniz, "Ortadoğu Enerji Kaynaklarının Kullanımında Potansiyel Sorun Alanları" başlıklı konuşma konuma geçmek istiyorum.

Ortadoğu, bilindiği üzere, önemli enerji kaynaklarının bulunduğu bir bölgedir. Dünya petrol rezervlerinin yüzde 50'si ile doğal gaz rezervlerinin yüzde 45'inin bu bölgede yer aldığını söylemek yeterli olacaktır (Şekil 3).

Şekil 3.

Dünya doğal gaz rezervlerinin bölgesel dağılımı (trilyon metreküp)

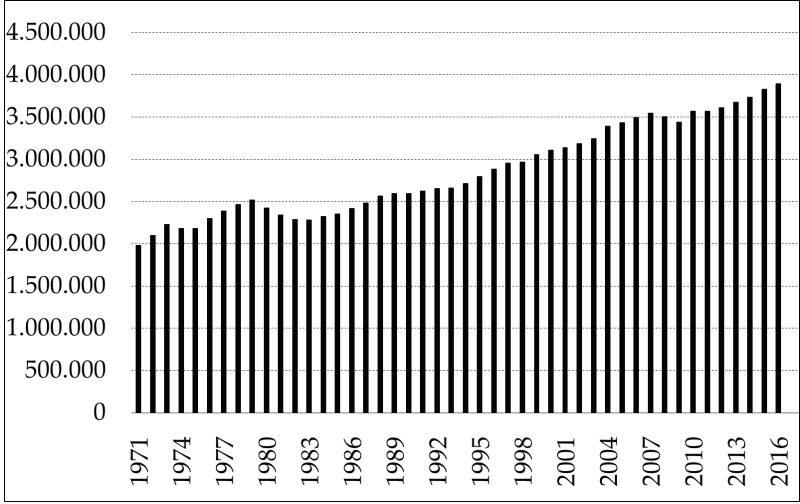

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2018

Dünyada bu çok önemli doğal kaynaklara yönelik talep sürekli olarak artmaktadır. Yalnızca geçtiğimiz sene, küresel petrol tüketimi 4,9 milyar tona, doğal gaz tüketimi ise yaklaşık 4 trilyon metreküpe ulaştı (Şekil 4 ve Şekil 5).

Şekil 4.

Dünya petrol ve türevleri tüketimi (ktoe)

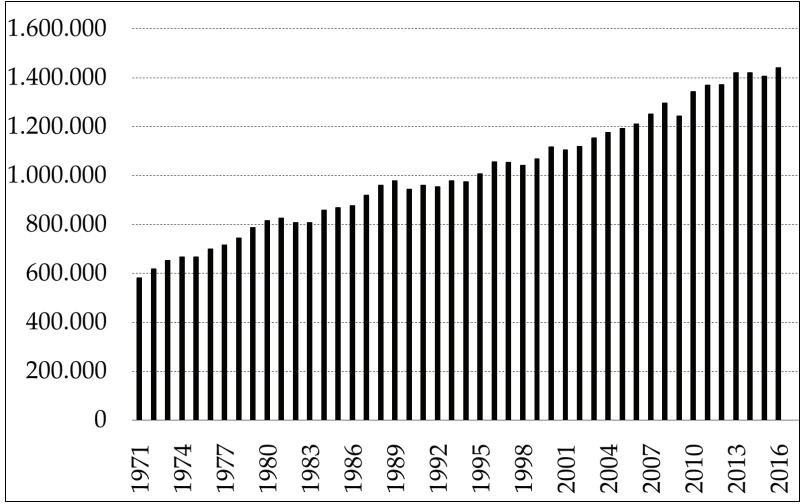
Kaynak: International Energy Agency, 2018.

Diğer taraftan, yeni rezervlerin bulunması ve bunların kullanımını ciddi sorunlara yol açmakta, hatta bazen, ciddi çatışmalara yol açmaktadır. Yakın tarih, bu sorunların birçok örneğini göstermektedir. Örneğin, İran'da 1953 yılındaki darbenin (Musaddık'ın devrilmesi) ardında Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya vardı. Bu ülkeler, İran'ın petrolünü kontrol etmek istiyorlardı. ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesinin ardında ise Saddam Hüseyin'in kitle imha silahlarının varlığı değil, yine benzer şekilde, ülkenin enerji kaynaklarının kontrol edilmesi niyeti bulunmaktaydı. ABD Başkanı'nun bugünkü Ulusal Güvenlik Danışmanı D. Bolton'un konu ile ilgili görüşleri, "Ortadoğu'nun petrol ve doğal gaz açısından son derece önemli olduğu ve Amerika'nın bu bölge için her zaman savaştığı" yönündeki ifadelerinden net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bu yorumun başka bir şekilde anlaşılması mümkün görünmemektedir. ABD'nin bundan sonra da bu politikayı sürdüreceği anlaşılmaktadır.

Şekil 5.

Dünya doğal gaz tüketimi (ktoe)

Kaynak: International Energy Agency, 2018.

Enerji arz güvenliği tüm ülkeler için olduğu gibi, Türkiye için de önemlidir. Türkiye'nin 2017 yılı doğal gaz talebi, 55 milyar metreküp olarak gerçekleşmiştir. Bu talebin 2025 yılında 75 milyar seviyesine çıkma ihtimali bulunmaktadır. Talebin yüzde 50'sini Rusya, yüzde 20'lik bir kısmını İran, yüzde 10'luk kısmı Azerbaycan, kalanı ise Türkmenistan, Irak ve İsrail tarafından karşılanabilir ("Leviathan" adlı sektörde ilk etapta tespit edilen doğal gaz rezervinin 620 milyar metreküp olduğu, "Tamar" sektöründe ise 300 milyar metreküp doğal gaz bulunduğu tahmin edilmektedir).

Doğu Akdeniz'de esas sorun, münhasır ekonomik bölgelerin sınırlarının belirlenmesidir. Bu nedenle, yaklaşık 400 milyar metreküp kanıtlanmış doğal gaz rezervinin bulunduğu Afrodit ve Calypso-1 sektörlerini geliştiren Kıbrıs Cumhuriyeti, Mısır ile 2003 yılında, Lübnan ile 2006 yılında, İsrail ile

2010 yılında bu konuda anlaşmalar imzaladı. Ancak bilindiği üzere Türkiye, bu anlaşmaları tanımayı reddetti ve gerekli hidrojeolojik araştırmaları yaptıktan sonra ihtilafli sınırlar ile ilgili kendi tezini ortaya koydu. Daha önemlisi, Birleşmiş Milletler'in 1994 yılı Deniz Hukuku Uygulama Antlaşması, münhasır ekonomik bölge oluşturulmasına yönelik prosedürleri belirlememiştir. Aynı zamanda, Ortadoğu ülkelerinin karmaşık hudut yapısı dikkate alındığında, 200 millik münhasır bölgelerin belirlenmesi ve bu bölgelerin komşu ülkelerin sınırlarına girmesi, kaçınılmaz olarak sorunlara yol açmaktadır.

Genel olarak, Türkiye'nin pozisyonu, Kıbrıs'ın kıta sahanlığındaki petrol ve doğal gaz kaynaklarını tek taraflı olarak geliştirme hakkının olmadığı ve bunların geliştirilmesinden elde edilen tüm gelirin Kuzey Kıbrıs ile paylaşılması gerektiği yönündedir. Bu bağlamda, 11. sektörde Total ve Eni tarafından yürütülen keşif sondajları, bu bölgenin Mısır'ın 850 milyar metreküplük başlangıç rezervine sahip olan (şu anda 450 milyar metreküpe düşürüldü) büyük Zohor sahası (Hisseler: Eni yüzde 60, Rosneft yüzde 15, ilave olarak BP ve Mısır firmaları) ile benzer jeolojik yapıya sahip olduğu iddiası dolayısıyla durduruldu. Diğer taraftan, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 11. sektörün Mısır'a ait olduğunu açıkladı.

Filistin-İsrail sorununun çözüme kavuşturulmamış olması, Gazze Şeridi kıta sahanlığında çalışmalar yürütmeyi imkânsız hale getirmektedir. Henüz 1999 yılında BP, buradaki kaynakların 1,4 milyar metreküp olduğunu öngörmekteydi. Bu bağlamda, Filistin devletinin sınırlarının belirlenmesi, Kıbrıs, Mısır ve İsrail arasındaki münhasır ekonomik bölgelerin sınırlarının belirlenmesini kolaylaştıracaktır.

Lübnan'ın İsrail ile sınır komşusu olan kıta sahanlığındaki geliştirme çalışmaları ciddi anlaşmazlıklara sebep olmaktadır. Geliştirilmesi planlanan beş sahadan üçü (özellikle toplam rezervleri 800 milyar metreküp olarak tahmin edilen 8 ve 9. sektörler), ihtilafli Lübnan-İsrail deniz sınırı civarındadır. Ayrıca, Suriye ile kara suları sınırlarının belirlenmesi süreci henüz tamamlanmamıştır. Halihazırda, Lübnan ile İsrail arasındaki

kıta sahanlığında 850 metrekarelik bir ihtilaflı bölge bulunmaktadır. Lübnan hükümeti İsrail'i defalarca "Lübnan gazını çalmakla" suçladı.

Lübnan, "Leviathan" sektöründeki 330 mil kare genişliğindeki bir parçasının kendisine ait olduğunu iddia ediyor. Yapılan sert açıklamalara "Hizbullah" da katıldı ve ihtilaflı sulardaki doğal gaz platformlarına roket saldırısı düzenleyeceği tehdidinde bulundu. Tansiyonun tırmanması dolayısıyla, İsrail Almanya'dan dört Saar-6 korveti satın aldı. Buna ilaveten, Savunma Bakanlığı yerli firmalarla donanmayı doğal gaz sahalarını muhafaza edebilecek özel sistemlerle donatmak üzere sözleşmeler imzaladı. 420 milyon ABD doları değerindeki anlaşma, füze savunma sistemlerini, elektronik savaşı, seyrüsefer sistemini, komuta ve iletişim merkezlerini içeriyor.

İsrail ile olan ihtilaflarda kendini güvende hissedebilmek için Lübnan, İsrail ile sınırı olan sektörlerdeki ihalelerde yalnızca bilinen firmalarla birlikte yer almaya başladı. Örneğin, Total, Eni ve Novatek'ten oluşan bir konsorsiyum, 9. sektörün geliştirilmesi ile ilgili bir ihalede yer almak için başvurdu. Bu konsorsiyum, sektörün yalnızca yüzde 8'inin tartışmalı olduğunu iddia etmektedir. Ancak Mart 2017'de İsrail Birleşmiş Milletler'e başvurarak, kendi iddiasına göre münhasır ekonomik bölgesi içinde yer alan bu sektörde ihale açılmasına karşı çıktı.

Bölgede enerji kaynaklarının iletiminde büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Nitekim, 2011'den itibaren Arish-Ashkelon doğal gaz boru hattından İsrail'e gaz akışı durmuştur (APE'nin 2 milyar ABD doları civarındaki borcu, Cenevre Milletlerarası Ticaret Odası tarafından 2017 yılında tasdik edildi). Aynı zamanda Arap doğal gaz boru hattı ile Mısır'dan Ürdün ve Suriye'ye olan akış da durmuştur (El Arış-Akaba-Amman-Şam Projesi).

Arap Baharı, dış müdahale ve iç karışıklıkların etkisi altındaki ülkelerde ciddi sorunlar yaşanmaya devam etmektedir. Bu nedenle, Irak KBY kontrolündeki zengin petrol sahalarından petrol çıkartıp ihraç etme yetkisi ve ilgili enerji gelirlerinin

paylaşımı (Irak petrol ihracatının hacmi günde 3,5 milyon varile ulaşmıştır) konusu bugüne kadar çözüme kavuşturulamamıştır. Irak güçlerince Aralık 2017’de Kerkük petrol sahalarının işgalinden sonra uzunca bir süre, Türkiye’deki Ceyhan’a petrol arzını sağlayan boru hattının idaresi konusu çözüme kavuşturulamamıştır. Dahası, IŞİD ile olan savaş sırasında ülkenin petrol ve doğal gaz altyapısı ciddi şekilde zarar görmüştür.

Muammer Kaddafi’nin 2011’de devrilmesinden önce Arap ülkeleri arasında en zenginlerinden biri olan ve istikrarlı şekilde günde 1,6 milyon varil üreten Libya’da, petrol sahaları, terminaller ve ihracat, kendi aralarında çatışan gruplar arasında sürekli el değiştirmektedir. Bu durum, üretim hacminin sürekli olarak düşmesine sebep oldu ve ancak yakın zamanda 1,0 milyon varile yakın bir üretim gerçekleşebildi. Bu manzara, siyasi belirsizlik, doğu ve batıda iki farklı “Ulusal Petrol Şirketi”nin varlığı ve kabileler arasında (özellikle Fizan’daki) bölgelerindeki petrol işinden alınacak paydan kaynaklı süregelen anlaşmazlıklar gibi nedenlerden dolayı daha da olumsuz hale gelmektedir. Yalnızca bu yılın (2018) haziran ayında, El-Cadran güçleri tarafından düzenlenen saldırılar nedeniyle, Sirte Körfezi’ndeki “petrol hilali” terminalinde işler günlerce durma noktasına geldi ve bu durum ciddi mali kayıplara yol açtı.

Suriye’de, petrol altyapısı iç savaş ve IŞİD ile olan mücadele sırasında ciddi şekilde zarar gördü. Savaş öncesinde, petrol üretimi günde 670 bin varil, doğal gaz üretimi ise 5,3 milyar metreküp seviyesindeydi. Bugün, petrol üretimi günde 18 bin varil seviyesindedir. Dahası, kuzeydoğudaki en büyük sahalar ABD destekli Kürt güçlerinin kontrolündedir. Kürtler, Suriye topraklarından petrol naklini engellemeye çalışmakta ve petrolü Irak veya Türkiye’nin terminallerinden ihraç etmek üzere Irak’a yönlendirmeyi amaçlamaktadırlar.

İran’a gelince, bildiğiniz gibi, İran’ın petrol ve doğal gaz sektörleri ABD’nin ciddi baskısı altındadır. Bu yılın (2018) ilk yarısında petrol üretimi günde 3,8 milyon varil, ihracat ise

günde 2,7 milyon varil seviyesindeydi. Ancak, 4 Kasım itibarıyla ABD, İran petrol ihracatını tamamen engelleme kararı almıştır.

Buradan hareketle, Ortadoğu'nun en zengin enerji kaynaklarının geliştirilmesi, birçok ciddi sorunun çözülmesi ile ilgilidir. Görünen o ki, Rusya ve Türkiye'nin bölgedeki büyük gücü ve etkisi dikkate alındığında, karmaşık görünen birçok konunun çözümü, var olan anlaşmazlıkların dikkatli bir analizi ve ilgili ülkelerle istişare edildikten sonra, ülkelerimiz tarafından yürütülecek ortak inisiyatifler ile kolaylaştırılabilir. Dahası, özellikle Suriye'de siyasi ve askeri alanlarda iş birliğimizin başarılı örnekleri aşikâr durumdadır. Kanaatimce, her iki tarafın da çıkarına olacak adımları atarak ekonomi alanındaki birçok anlaşmazlığı da çözüme kavuşturabiliriz. Dinlediğiniz için teşekkür ederim.